

STUDENCKIE LATA ZOFII IZABELLI ŁUSZCZKIEWICZ

Krakowska rodzina Łuszczkiewiczów, z której pochodziła Zofia Izabella zaliczała się do środowiska inteligenckiego. Naturalnym elementem w wychowaniu dzieci wywodzących się z tego kręgu było kierowanie ich do szkół średnich i wyższych. W odniesieniu do Krakowa z przełomu XIX i XX wieku edukacja taka obejmowała naukę w gimnazjach i szkołach realnych oraz studia w Szkole (od roku 1900 Akademii) Sztuk Pięknych i Uniwersytecie Jagiellońskim. Dopiero w roku 1919 Kraków doczekał się pierwszej uczelni technicznej, czyli Akademii Górniczej.

Z Uniwersytetem Jagiellońskim, związanych było kilku krewnych Zofii. Dziadek Antoni Łuszczkiewicz był jednym z budowniczych głównego gmachu uniwersyteckiego otwartego w 1887 r., Collegium Novum. Brat dziadka – Władysław studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1843-1845, był dyrektorem Szkoły Sztuk Pięknych i w jubileuszowym roku 1900 został odznaczony przez krakowską wszechnicę doktoratem honoris causa¹. Ojciec Zofii Izabelli, Michał studiował na Wydziale Prawa UJ w latach 1884/85-1887/88 i obronił tam doktorat prawa w r. 1897². Brat ojca Marek kształcił się w latach 1893/94-1896/97 na Studium Rolniczym i Wydziale Filozoficznym uzyskując w r. 1897 absolutorium. Był działaczem politycznym, posłem do parlamentu austriackiego³. Studentem Wydziału

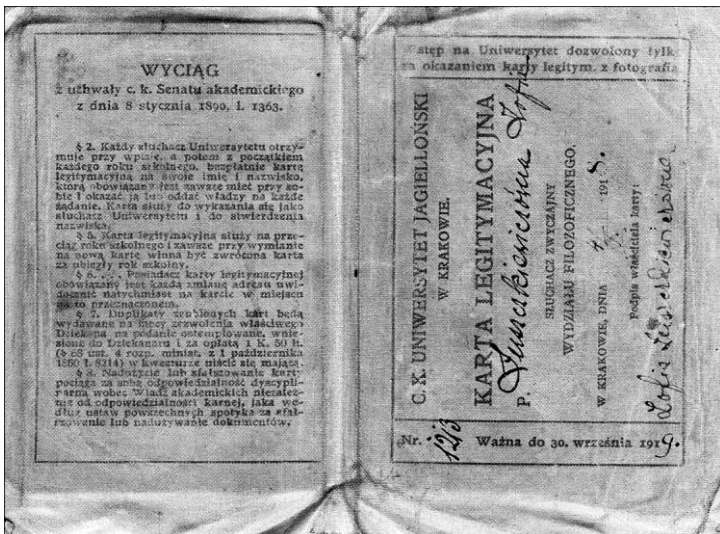
¹ RA. W. Bochnak Łuszczkiewicz, *Polski Słownik Biograficzny* (dalej cyt. PSB) t. XVIII s. 587-590.

² M. Barcik, A. Cieślak, D. Grodowska-Kulińska, U. Perkowska, *Corpus Studiosorum Unicersitatis Iagellonicae 1850/51-1917/18*, K-Ł red. K. Stopka, Kraków 2009 s. 1128-1129.

³ K. Dunin Wąsowicz, *Łuszczkiewicz Marek*, PSB t. XVIII s. 587.

Legitymacja studencka Zofii Łuszczkiewicz
(zbiory rodzinne p. Hertlów)

Prawa był brat Zofii Izabelli, Antoni, który w roku 1926 otrzymał na krakowskiej uczelni stopień doktorski⁴.

Przez długie dziesięciolecie kształcenie na poziomie wyższym zarezerwowane było wyłącznie dla mężczyzn. Dopiero z początkiem drugiej połowy XIX wieku zmieniające się warunki ekonomiczne, wzrost roli kobiet w społeczeństwie doprowadził do otwarcia wyższych uczelni również i dla studentek. Jako pierwsze umożliwiły naukę kobietom uniwersytety szwajcarskie i francuskie⁵. Warto tutaj dodać, że o ile na uniwersytetach zachodnioeuropejskich władze rządowe i uczelniane odniosły się pozytywnie do aspiracji kobiet to bardzo nieprzychylnie przyjęły swoje koleżanki studenci. Obrzucano je pomidorami, zgniłymi jajami, starając się zniechęcić je do uczęszczania na wykłady. Chodziło oczywiście o wyeliminowanie przyszłych konkurentek w otrzymaniu pracy.

W zaborze austriackim walka o dostęp do nauczania uniwersyteckiego toczyła się w ostatnich latach XIX w. Równolegle starano się o utworzenie szkół średnich z programem klasycznego gimnazjum. Pierwsza taka szkoła, Gimnazjum żeńskie im. Emilii Plater, powstała w Krakowie w roku 1894, następna Gimnazjum żeńskie im. Królowej Jadwigi w r. 1905⁶. W roku 1910 żeńską szkołą średnią otworzyły w Krakowie siostry urszulanki. Było to początkowo gimnazjum realne, które po I wojnie zostało przekształcone w gimnazjum klasyczne. Szkoła ta połączona z internatem reprezentowała wysoki poziom nauczania. Zakonnice-nauczycielki kształciły się na Uniwersytecie Jagiellońskim⁷. Długoletnią dyrektorką tegoż gimnazjum była siostra Jadwiga Glemmówna, absolwentka UJ rodzona siostra późniejszego profesora historii Kościoła UJ ks. Tadeusza Glemmy. Do gimnazjum Urszulanek licznie uczęszczały dziewczęta wywodzące się ze środowisk inteligenckich i burżuazyjnych. Na Uniwersytecie Jagiellońskim

⁴ Katalogi studenckie Wydziału Prawa UJ, Archiwum UJ dalej cyt. AUJ sygn. WP11 297-310.

⁵ J. Hulewicz, *Sprawa wyższego wykształcenia kobiet w Polsce w wieku XIX*, Kraków 1939; J. Klemensiewiczowa, *Przebojem ku wiedzy*, Wrocław 1961; U. Perkowska, *Studentki Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1894-1939*, Kraków 1994.

⁶ J. Zachara, *Historia pierwszego na ziemiach polskich gimnazjum żeńskiego im. E. Plater w Krakowie*, Kraków 1937; B. Czajeczka, *Z domu w szeroki świat. Droga kobiet do niezależności w zaborze austriackim w latach 1890-1910*, Kraków 1990.

⁷ T. Ledóchowska, *M. Urszula Ledóchowska a klasztor krakowskich urszulanek. Polscy święci*, t. 4, Warszawa 1984, s. 142-258.

po latach starań pierwsze trzy studentki, farmaceutki pojawiły się w roku 1894. Były to: Jadwiga Sikorska, Stanisława Dowgiałło, Janina Kosmowska. Pierwsze pionierki miały dostęp do uczelni jeszcze w ograniczonym wymiarze szczególnie ze względu na swoje braki w zakresie wykształcenia na poziomie średnim. W roku 1897 austriackie Ministerstwo Oświaty wydało zarządzenie o dostępie do studiów dla pań na Wydziale Filozoficznym (obejmującym również farmację i Studium Rolnicze) a w roku 1900 otwarto przed kobietami Wydział Lekarski. Dopiero po odzyskaniu niepodległości w roku 1919 pojawiły się studentki na Wydziale Prawa. Kobiety nie studiowały w ogóle na wydziale teologii. Należy również wspomnieć, że w odróżnieniu od wspomnianego zachowania młodzieży zachodnioeuropejskiej, krakowscy studenci okazali studentkom ogromną życzliwość, starając się ułatwić im wejście w środowisko akademickie. Formalne dopuszczenie do studiów kobiet nie oznaczało ich pełnego uprawnienia w dostępie do nauki uniwersyteckiej. Nie pomogła w tym względzie nawet demokratyczna ustawa o szkołach wyższych wydana w lipcu 1920 roku. Ograniczenia stosowane w Krakowie obejmowały głównie Wydział Lekarski, na którym stosowano limit przyjęć obejmujący 12% wpisów na pierwszy rok oraz Studium Farmaceutyczne. Warto tutaj dodać, że najbardziej liberalne stanowisko w zakresie studiów kobiecych zajęli wykładowcy Wydziału Filozoficznego. Profesorowie tego fakultetu nie stawiali żadnych przeszkód w nauce kobiet (o ile legitymowały się odpowiednim przygotowaniem w zakresie wykształcenia średniego). Uważali też, że mają one pełne prawa w uzyskaniu posad asystenckich, doktoratów czy też przeprowadzenia habilitacji. Wyraźnym tego dowodem jest pismo Rady Wydziału do Senatu UJ z listopada 1905 r. przedstawiające opinie na temat dopuszczenia kobiet do habilitacji, w którym czytamy m.in.: „...godności i powadze nauki odpowiada jedynie ta zasada, iżby każdy poważny pracownik na niwie naukowej, bez względu na płeć czy inne stosunki uprawniony był w zasadzie do przemawiania z katedry uniwersyteckiej. Jedynym kryterium powinna być jego cześć obywatelska i uzdolnienia naukowe”⁸.

Uniwersytet Jagielloński był uczelnią czterowydziałową. Obejmował fakultet: teologiczny, prawniczy, lekarski, filozoficzny z rolnictwem i farmacją. W trudnych latach I wojny światowej z uwagi na toczące się

⁸ Pismo Wydziału Filozoficznego z 4 XI 1905 r. AYH sygn. WF II 120.

walki, również w pobliżu Krakowa działalność uczelni została znacznie ograniczona⁹. Budynek uniwersyteckie, domy akademickie zostały przeznaczone na cele wojskowe, głównie szpitale. Doprowadziło to do zniszczenia części wyposażenia w tym szczególnie aparatury naukowej. Wielu wykładowców, asystentów a także personelu administracyjnego oraz studentów została powołana do wojska austriackiego. Liczna grupa młodzieży ochotniczo zgłosiła się do Legionów Polskich. Formalnie krakowska uczelnia były zamknięta jedynie w roku akademickim 1914/15. W następnych latach wojennych, przy odsunięciu się frontu wojennego od Krakowa sytuacja stopniowo się stabilizowała. Mimo trudności lokalowych, zaopatrzeniowych, uruchomiono naukę. Co roku zwiększała się liczba studentów. Krakowski Wydział Filozoficzny obejmował zarówno nauki humanistyczne jak i przyrodnicze. W cztero-letnim cyklu nauczania kształcił głównie przyszłych nauczycieli szkół średnich. Aby uzyskać pełne prawa do uzyskania posad w szkolnictwie średnim po otrzymaniu absolutorium z określonej grupy przedmiotów należało jeszcze złożyć trudny egzamin obejmujący część ustną i pisemną przed Państwową Komisją Egzaminów Nauczycielskich. Część studentów Wydziału Filozoficznego kończyła swoją edukację na otrzymaniu absolutorium. Niezbyt liczni zgłaszali się do doktoratu, który można było uzyskać po złożeniu dwóch egzaminów (rygorozów) oraz przedstawieniu ocenionej pozytywnie pisemnej rozprawy.

Zofia Maria Józefa Eleonora Łuszczkiewiczówna (tak opiewa dokument absolutorium) uzyskała maturę w Gimnazjum Sióstr Urszulanek 15 VI 1917 roku i następnie wpisała się na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego 3 X 1917 roku. Matura z gimnazjum realnego uprawniała ją do studiów wyższych tylko w zakresie nauk matematyczno-przyrodniczych. Na krakowskiej uczelni studiowała w latach akademickich 1917/18-1921/22 przy czym rok 1918/19 z uwagi na przerwy związane z chorobą nie został jej zaliczony¹⁰. Lata jej nauki na krakowskiej uczelni przypadły na okres przełomowy. Studia rozpoczęła jeszcze w okresie przynależności Krakowa do monarchii austro-węgierskiej, w ostatnim roku pierwszej wojny światowej i konty-

⁹ U. P e r k o w s k a, *Uniwersytet Jagielloński w latach I wojny światowej*, Kraków 1990.

¹⁰ Absolutorium Zofii Łuszczkiewicz AUJ sygn. S II 643; katalogi studentów Wydziału Filozoficznego z lat 1917/18-1921/22, AUJ sygn. WFII 382-387, 390, 392, 394, 397, 399-400.

nuowała w pierwszych latach Odrodzonej Rzeczypospolitej. W tym czasie toczone były jeszcze walki o granice Polski, tak na wschodzie jak zachodzie kraju. Rok 1917 zamyka pierwsze formalne dwudziestolecie obecności kobiet na krakowskiej wszechnicy. Pozycja kobiet na Wydziale Filozoficznym była już ugruntowana. Obecność studentek nie budziła już w Krakowie takiej sensacji, jak z końcem wieku XIX. Procent kobiet wzrastał tutaj systematycznie. Jego wysokość w latach wojennych wynikała ze służby młodzieży polskiej początkowo w wojsku austriackim a następnie w armii polskiej. Stan ilościowy studentek przedstawia poniższe zestawienie (w nawiasach podano odsetek kobiet w stosunku do ogółu studentów).

Rok Akad.	ogółem studentek	studentki WF	ogółem. studenci UJ
1917/18	693 (24,8%)	440 (58,5%)	2789
1918/19	696 (27,3%)	448 (53,7%)	4003
1919/20	967 (20,6%)	620 (44,2%)	4680
1920/21	889 (20,5%)	539 (45 %)	4317
1921/22	1041 (21,3%)	743 (40,4%)	4867 ¹¹

W okresie studiów Zofii Łuszczkiewicz Uniwersytet Jagielloński reprezentował wysoki poziom nauczania. Po odzyskaniu niepodległości i reaktywowaniu lub powstaniu nowych uniwersytetów w Warszawie, Wilnie, Poznaniu i Lublinie krakowska uczelnia została osłabiona przed odływ, szczególnie młodszych sił nauczających, do nowych ośrodków akademickich. Uniwersytet zresztą sam wysyłał swoich profesorów, aby wspomogli uruchomienie Uniwersytetu Wileńskiego. Embriolog Emil Godlewski junior organizował tam Wydział Lekarski, biolog Michał Siedlecki był pierwszym rektorem w Wilnie.

Z zachowanych wpisów do katalogów studenckich i zestawienia przedmiotów w absolutorium wynika wyraźnie, że Zofia poświęciła się studiom w zakresie nauk przyrodniczych obierając jako główny przedmiot nauki chemiczne. W końcowym okresie rozbiorów nauki chemiczne stały w Krakowie na bardzo dobrym poziomie¹². Rozwój tej

¹¹ Statystyka opracowana w oparciu o katalogi studentów UJ przechowywane w Archiwum Uniwersyteckim.

¹² J. Dybiec, *Uniwersytet Jagielloński 1918-1939*, Kraków 2000, s. 261-263; E. Szczepaniec-Cięciak, *O chemii i chemikach w Uniwersytecie Jagielloń-*

dziedziny wiedzy był ograniczany przez skromne środki finansowe przyznawane przez władze austriackie, które uniemożliwiały zakup nowoczesnej aparatury naukowej. Drugim czynnikiem hamującym był słaby rozwój przemysłu w Galicji. Pisała na ten temat Elżbieta Szczepaniec-Cięciak: „Nasz kraj nie posiadał nawet w nieznaczej części tych warunków wszechstronnego rozwoju gospodarczego ani tym bardziej bodźców do rozbudowy własnego przemysłu, handlu międzynarodowego i do rozwoju nauk, jakie istniały w bogatych państwach Europy. Środki jakimi dysponowała chemia polska, nie wystarczały na stworzenie w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku instytucji naukowych o europejskich standardach. Słaby rozwój przemysłu na ziemiach polskich miał jeszcze i ten ujemny wpływ na rozwój chemii, że nie stwarzał zapotrzebowania na produkty działalności naukowej, co w innych krajach wywierało istotny stymulujący wpływ na rozwój wielu dziedzin badawczych”¹³. W ostatnich latach rozbiorowych dydaktyka i badania prowadzone były w Krakowie w ramach trzech zakładów chemicznych. Pierwszym zakładem, chemii nieorganicznej kierował wybitny uczony Karol Olszewski (zm. w r. 1915), który razem z fizykiem Zygmuntem Wróblewskim zasłynął pierwszym w świecie skropleniem powietrza. Drugi Zakład Chemii organicznej pozostawał pod dyrekcją Karola Dziewońskiego, natomiast trzecim, chemii fizycznej utworzonym w roku 1911 kierował chemik i literat Ludwik Bruner zmarły w roku 1913. W okresie studiów Zofii Łuszczkiewicz nauki chemiczne posiadały, w zmienionym do wcześniejszego składzie, nadal wybitnych wykładowców i popularyzatorów wiedzy. Do najwybitniejszych profesorów tego przedmiotu zaliczali się Karol Dziewoński oraz Tadeusz Estreicher¹⁴. Karol Dziewoński (1876-1943), absolwent Politechniki Lwowskiej, docent chemii Ecole de Chemie w Miluzie (Alzacja) w latach 1911-1943 był profesorem zwyczajnym chemii organicznej UJ¹⁵. Należał do organizatorów II Zakładu Chemicznego, w którym zadbał o wyposażenie go w nowoczesną aparaturę. Wykłady profesora z chemii organicz-

skim [w:] *Złota Księga Wydziału Chemii*, t. I. red. E. Szczepaniec-Cięciak, Kraków 2000 s. 9-98.

¹³ E. Szczepaniec-Cięciak, *op.cit.*, s. 22-23.

¹⁴ U Związku biogramy pracowników naukowych Wydziału Filozoficznego zob. U. Perkowska, *Corpus Academicorum Facultatis Philosophiae Universitatis Jagellonicae 1850-1945*, Kraków 2007.

¹⁵ J. M o s z e w, *Olszewski Karol*, PSB t. VI s. 173-174.

nej, starannie przygotowane, łączone z pokazami doświadczalnymi cieszyły się dużą popularnością wśród studentów. Kierował pracami Kółka Chemików, działał również aktywnie w Polskim Towarzystwie Chemicznym. Zofia Łuszczkiewicz słuchała wykładów Karola Dziewońskiego z zakresie chemii organicznej przez sześć półroczy w wymiarze 5 godzin tygodniowo, chemii barwników (dwa półrocza po dwie godziny) oraz uczestniczyła w ćwiczeniach chemicznych prowadzonych w drugim półroczu roku 1917/18 obejmujących 15 godzin.

Drugim z filarów nauk chemicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego był Tadeusz Estreicher¹⁶. Wywodził się ze znanej rodziny profesorskiej związanej z krakowską uczelnią. Jego pradziadek Dominik był profesorem rysunków, dziadek Alojzy wykładowcą biologii, dyrektorem Ogródu Botanicznego a ojciec Karol, twórca Bibliografii Polskiej kierował Biblioteką Jagiellońską w latach 1869-1905. Brat Stanisław (1869-1939) wybitny prawnik kontynuował pracę nad bibliografią¹⁷. Tadeusz Estreicher (1871-1952) absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego wykładał w latach 1907-1919 chemię nieorganiczną we Fryburgu Szwajcarskim. W roku 1919 wrócił do Krakowa, w którym objął katedrę chemii nieorganicznej i analitycznej, kierując nią do roku 1947. W latach 1926-1947 pełnił też funkcję dyrektora Oddziału Farmaceutycznego UJ.

Tadeusz Estreicher uczeń i następca Karola Olszewskiego zajmował się kriogeniką. Poza wykładami i ćwiczeniami prowadził też specjalne demonstracje dotyczące skraplanie powietrza w aparaturze skonstruowanej przez Olszewskiego. Był świetnym organizatorem Zakładu Chemicznego, który odnowił po zniszczeniach wojennych oraz wybitnym erudytą i popularyzatorem wiedzy. Zofia Łuszczkiewicz przez dwa półrocza uczęszczała na wykłady Estreichera z zakresu metali ciężkich (po pięć godzin tygodniowo) jak również przez dwa półrocza uczestniczyła w ćwiczeniach chemicznych kierowanych przez profesora (odpowiednio 9, 15 godzin).

Trzecim wykładowcą nauk chemicznych, z którym miała okazję zetknąć się Zofia był Bohdan Szyszkowski (1873-1931)¹⁸. Absolwent

¹⁶ A. Cieślak, *Estreicher Tadeusz, Wyrok na Uniwersytet Jagielloński 6 listopada 1939*, red. L. Hajdukiewicz, Kraków 1989, s. 147-148.

¹⁷ Encyklopedia Krakowa, Warszawa-Kraków 2000, s. 192-193.

¹⁸ M. Paluch, *Szyszkowski Bohdan, Złota księga Wydziału Chemicznego*, op. cit., s. 207-210.

uniwersytetu w Odessie i Kijowie. Dodatkowo wykształcony w Szwecji, Londynie i Manchester. W latach 1920-1931 był profesorem zwyczajnym chemii fizycznej UJ. Zajmował się głównie termodynamiką. W okresie pobytu Zofii na UJ prowadził wykłady z termodynamiki, układu periodycznego pierwiastków, termodynamicznej teorii równowagi chemicznej, kinetycznej teorii zastosowanej do chemii fizycznej oraz elektrochemii w wymiarze od 3 do 5 godzin w każdym z tych przedmiotów. W pierwszym półroczu swojej nauki w roku 1917/1918 Zofia zaliczyła wykłady profesora Jana Zawidzkiego w wymiarze 5 godzin. Jan Zawidzki (1866-1928) absolwent Politechniki Ryskiej i Uniwersytetu Petersburskiego, profesor Akademii Rolniczej w Dublanach objął w styczniu 1917 r. katedrę chemii fizycznej w Krakowie, ale już w połowie listopada tegoż roku przeniósł się do Politechniki Warszawskiej¹⁹.

Poza uczęszczaniem na zajęcia ściśle chemiczne Zofia Łuszczkiewicz studiowała też inne wykłady przyrodnicze. Dotyczyło to szczególnie nauk biologicznych. W ciągu trzech półroczy słuchała wykładów wybitnego botanika, Dyrektora Ogrodu Botanicznego, propagatora Ochrony Przyrody Władysława Szafera (1886-1976) obejmujące: systematykę roślin naczyniowych, rośliny kwiatowe, ekologię roślin²⁰. W latach 1919/20-1921/22 łącznie przez pięć półroczy uczestniczyła w wykładach i ćwiczeniach Władysława Roupperta (1885-1963)²¹. Poza ćwiczeniami botanicznymi prowadził on wówczas prelekcje z botaniki ogólnej, anatomii i fizjologii roślin, patologii roślin. Na wykłady fizjologii roślin uczęszczała w roku 1919/20. Prowadzone były one przez profesora Studium Rolniczego Władysława Vorbrodta. W pierwszym półroczu swojej nauki 1917/18 Zofia słuchała wykładów z anatomii i fizjologii zwierząt domowych wybitnego biologa, histologa, organizatora nauki Henryka Hoyera oraz w roku 1919/20 uczęszczała na prelekcje docenta Władysława Kulczyńskiego obejmujące zoologię systematyczną²².

Przez dwa lata (cztery półrocza) Zofia słuchała wykładów z zakresu fizyki teoretycznej prowadzonych przez Władysława Natansona.

¹⁹ Biogram J. Zawidzkiego, A. Śródka, *Uczni polscy*, t. IV Warszawa 1998, s. 587-589.

²⁰ A. Zemanek, *Władysław Szafer, Złota Księga Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi*, Kraków 2000 s. 185-197.

²¹ Z. Kosiek, *Rouppert Kazimierz*, PSB, t. XXXI s. 327-339.

²² Z. Fedorowicz, *Henryk Hoyer młodszy*, Kraków 1963, biogram W. Kulczyńskiego, A. Śródka, *Uczni polscy*, t. II Warszawa 1995, s. 420-421.

Studentka Zofia Łuszczkiewicz
(zbiory rodzinne p. Hertlów)

Obejmowały one: zasady termodynamiki, zasady dynamiki teorii równowagi promieniowania, elektrycy i budowę atomów. Władysław Natanson (1864-1937) należał do wybitnych indywidualności na krakowskiej uczelni²³. Fizyk będący równocześnie humanistą, znawca literatury łacińskiej, greckiej z także zachodnioeuropejskiej wykładał posługując się jasną, piękną polszczyzną. Zajęcia z nauk matematyczno-fizycznych Zofia uzupełniała wykładami z mineralogii profesora Stefana Kreutza (5 godzin jedno półroczce), fizyki doświadczalnej prowadzonymi przez asystenta Stanisława Lorie 1917/18 (4 godziny) oraz zajęciami z matematyki dla przyrodników kierowanymi przez Włodzimierza Stożka (5 godzin).

Poza przedmiotami z zakresu nauk matematyczno-przyrodniczych Zofia zapisała się również na przedmioty humanistyczne. W pierwszym roku swojej nauki słuchała wykładów Witolda Rubczyńskiego z logiki i zasady badań. Witold Rubczyński (1864-1938) był na uczelni krakowskiej postacią nietuzinkową²⁴. Filozof i mistyk, człowiek bardzo religijny i zarazem gorliwy patriota znany był ze swojego rozartagnienia. Objawiło się ono w sposób komiczny w umieszczeniu przez profesora na tablicy upamiętniającej studentów, którzy zginęli w latach I wojny, nazwisk dwóch żyjących studentów, którzy zdawali u niego kolokwia. Poza wykładami Rubczyńskiego Zofia zaliczyła prelekcje z teorii poznania prowadzone przez Władysława Heinricha fizyka i filozofa, zasłużonego dyrektora Studium Pedagogicznego UJ²⁵. Swoją znajomość języków obcych wyniesioną z domu i szkoły średniej uzupełniła uczęszczając na zajęcia Michała Dziewickiego, lektora języka angielskiego (ćwiczenia ustne i pisemne, tłumaczenie i objaśnienie tekstów klasycznych).

Planowane z pewnością przez Zofię Łuszczkiewicz poświęcenie się pracy pedagogicznej spowodowało, że zaliczyła przedmioty prowadzone przez Leona Kulczyńskiego docenta pedagogiki, dyrektora Gimnazjum św. Anny. Obejmowały one zasady wychowania 7 godzin, dzieje wychowania 3 godziny oraz konwersatorium pedagogiczne 4 godziny.

Na Uniwersytecie Jagiellońskim w omawianych latach kwitło bujnie życie organizacyjne. Działo tutaj wiele stowarzyszeń o charakterze

²³ J. Hulewicz, T. Pech, *Natanson Władysław*, PSB t. XXII, s. 611-615.

²⁴ S. Urbanczyk, *Rubczyński Witold*, PSB t. XXXI, s. 406-409.

²⁵ B. Gawęcki, *Heinrich Władysław*, PSB t. IX, s. 349-350.

naukowym, samopomocowym, religijnym. W aktach zachowanych w archiwum uniwersyteckim, mimo zgromadzenia podstawowej dokumentacji występują jednak duże luki odnośnie akt stowarzyszeń. Nie sposób więc ustalić czy i w jakich organizacjach Zofia się udzielała²⁶. Zofia zamieszkała w Krakowie przy ulicy św. Anny, czyli w kwartale uniwersyteckim, córka adwokata nie miała powodu do wpisywania się do organizacji samopomocowych takich jak Bratnia Pomoc Studentów UJ czy też Stowarzyszenie Studentek UJ „Jedność”²⁷. Zajmowały się one udzielaniem pożyczek, prowadzeniem domów akademickich i stołówek. Bardzo możliwe natomiast, że uczestniczyła w zebraniach Koła Chemików. Poza spotkaniami z referatami przygotowywanymi przez studentów, prowadzeniem podręcznej biblioteki, kółko to organizowało wycieczki, spotkania towarzyskie i zabawy. Z dużym prawdopodobieństwem można natomiast przypuszczać, że Zofia Łuszczkiewicz należała do akademickiej Sodalicji Mariańskiej. Sodalicja Akademicka powstała w roku 1907. Związana była z klasztorem sióstr Urszulanek. Początkowo należało do niej kilka studentek. W pierwsze lata Odrodzonej Polski już kilkadziesiąt. Sodaliski odbywała regularne zebrania, uczestniczyła w nabożeństwach, rekolekcjach prowadzonych przez ojców misjonarzy i pielgrzymkach na Jasną Górę. W Krakowie opiekowały się chorymi, prowadząc biblioteki w szpitalach krakowskich oraz księgozbiory dla najmłodszych w kilku krakowskich parafiach.

Na Wydziale filozoficznym nie prowadzono statystyki czy też spisów studentów z poszczególnych kierunków nauczania. Panowała zresztą w tym względzie duża swoboda. Tylko przykładowo na podstawie katalogów studenckich można stwierdzić, że w gronie jej koleżanek studentek znalazło się kilka ciekawych postaci. Należały do nich m.in. Jadwiga Schoenówna asystent i docent nauk chemicznych, Zofia Lehrówna siostra profesora sławistyki, Zofia Lemberger, Julia Natanson, córka profesora fizyki Władysława, asystentki zakładów chemicznych, Jadwiga Akerman, przyrodniczka docent histologii, Helena Rydlówna córka poety Lucjana, Maria Rubczyńska, córka

²⁶ U. Perkowska, *Udział kobiet w organizacjach akademickich (politycznych, społecznych i naukowych) Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1894-1939*, Rocznik Krakowski, t. LIX, 1992, s. 117-126.

²⁷ J. Suchmiel, *Polskie Stowarzyszenie Studentek Uniwersytetu Jagiellońskiego*, „Jedność” w Krakowie 1910-1939.

filozofia Witolda, studentka biologii zmarła w roku 1922, Helena Klemensiewicz córka jednej z trzech pierwszych studentek UJ, czy też Wanda Semelkówna i Marta Łukaniewicz siostry urszulanki.

Zofia Łuszczkiewicz uczęszczała przez cztery lata na wszystkie przepisane regulaminem studiów zajęcia z zakresu nauk chemicznych, przyrodniczych i filozoficznych. Uzyskała zaliczenia wizami dziekańskimi tych wszystkich lat. Na absolutorium z dnia 4 X 1922 podpisanym przez rektora Władysława Natansona oraz dziekana Wydziału Filozoficznego, profesora historii literatury polskiej Józefa Kallenbacha zaznaczono, że: „Zachowanie się słuchacza było zgodne z przepisami akademickimi”. Na uczelni krakowskiej Zofia zdobyła rzetelną wiedzę, poznała ciekawych, mądrych wykładowców oraz z pewnością wiele koleżanek i kolegów. Wprawdzie nie poświęciła się pracy nauczycielskiej, ale lata studiów, poza zdobyciem określonej wiedzy poznały ją z działalnością społeczną, pogłębiając jej religijność. Środowisko studenckie cechował głęboki patriotyzm. Znalazł on wyraz, poza udziałem studentek i studentów w walkach w latach trwania I wojny światowej, w czasie zmagania o zachowanie polskości w dramatycznym okresie okupacji hitlerowskiej. W walce o niepodległość wzięło udział wielu dawnych studentów i studentek UJ. Wymownym dowodem tej postawy jest niepełna lista studentek poległych w latach 1939-1945 oraz biogramy ogłaszane w kolejnych tomach *Małopolskiego Słownika Działaczy Niepodległościowych*²⁸. W gronie tych patriotów znalazła się również siostra Zofia Izabella Łuszczkiewicz.

²⁸ Wykaz studentek poległych w latach 1939-1945, U. Perowska, *Studentki UJ*, dz. cyt., s. 217-224; *Małopolski Słownik Biograficzny Uczestników Działań Niepodległościowych* t. 1 -16, Kraków 1997-2012.

URSZULA PERKOWSKA

STUDENT YEARS OF ZOFIA IZABELLA ŁUSZCZKIEWICZ**Abstract**

University studies, conducted in accordance with the family tradition at the Jagiellonian University, in the years 1917/18-1921/22, were an important stage in the intellectual development of Zofia Izabella Łuszczkiewicz. In this period, the position of women at the University was quite well-established, although their rights were not yet equal to those of men. The first three female students appeared in Cracow in 1894, they were formally accepted by the Faculty of Philosophy in 1897, by the Faculty of Medicine in 1900, while by the Faculty of Law only in 1900. Zofia Łuszczkiewicz studied chemical sciences at the Faculty of Philosophy. She attended lectures and classes of outstanding scientists such as Karol Dziewoński, professor of organic chemistry, Tadeusz Estreicher, the head of the department of inorganic and analytical chemistry, a distinguished erudite and science populariser and Bohdan Szyszkowski, a specialist in thermodynamics. Apart from classes in the chosen branch of studies, she supplemented her knowledge in biology at the lectures of Władysław Szafer, in physics at the lectures of Władysław Natanson as well as philosophical lectures of Witold Rubczyński and Władysław Heinrich. She received her credits from all compulsory subjects and graduated on October 4, 1922. At the Jagiellonian University, she gained solid knowledge, participated in social activity (Chemistry Circle) and had a possibility to develop her religiosity in Marian Sodality.

Translated by Hanna Rybkowska